

Sus, Oleg

[Zeitschrift für philosophische Forschung]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. G, Řada sociálněvědná. 1957, vol. 6, iss. G1, pp. 165-168

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/111342>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

záleží, aby se dosáhlo nápravy. Pochopiv, že je třeba hledat jiná řešení než psychologické, odhazuje Emge schema typů, snaží se pohlédnout na situaci filosofie v západním Německu zcela bez okolků a zcela nezastřeně nad současným stavem hěduje. Uvažuje, co podniknout, aby filosofové byli vůbec bráni vážně, aby se filosof nestával jen „šáskem, komickou figurou, stále si jen něco přející a nic nemohoucí...“, v nejlepším případě ozdobou a slavnostním řečníkem, bez něhož se lze obejít, kýmisi, kdo může pouze dodatečně shrnovat a zevšeobecňovat, popularisátorem s nároky, které mu vůbec nepřísluší“ (str. 136). Je to hořké konstatování (leckterý jeho rys ovšem i nám není neznámý)! Emge však nevidí pro filosofy jiné možnosti než **s t u d o v a t p o d m í n k y** pro to, aby si vůbec někdo všiml jejich požadavků. A konečně je tu poslední prostředek, jehož se Emge dovolává slovy svatého Bernarda („Lépe je ztropit skandál než opustit pravdu“): skandál, veřejný protest, který by vzbudil „soucit a bázeň“ z poznání vpravdě lidské tragedie, kterou filosofie prožívá.

Z Emgova referátu jsou ovšem pro nás cennější ta místa, kde se dovidáme o situaci a postavení filosofie v západním Německu (i když nemáme možnost posoudit, nakolik je tento jeho subjektivní obraz pravdivý), než jeho „pozitivní“ výklady, jeho typologie filosofů a skrze ni navrhané řešení. Emge, který ostatně postavení filosofů hodnotí především podle toho, co si „o nich myslí“ jejich kolegové-specialisté, příliš úzce si vymezil své otázky. Zároveň však také značně abstraktně: mluví o filosofii vůbec, ne o konkrétních směrech (ač na několika místech útočí na pozitivismus) a zřejmě nechápe, že postavení, význam a smysl filosofie je dán především jejím obsahem, mírou její pravdivosti a vědeckosti. A proto zároveň s tím ještě jedna věc Emgovi zcela uniká: souvislosti společenské. V tomto směru pouze zcela obecně poznamenává, že současnost je „dobou tabula rasa“ pro filosofické myšlení, poněvadž „události (jaké?) učinily člověka vůči všemu skeptickým“. A pak s litostí vzpomíná na někdejší probojovávající se liberální demokracii, která vytvořila „relativně malé elity“, jež zjednaly platnost a vážnost opravdové filosofii. A tato drobná Emgova poznámka snad nejlépe charakterisuje celé jeho stanovisko: nemaje možnost pochopit skutečné příčiny situace a hledět kupředu, k budoucnosti filosofie, chce se Emge uprostřed krise myšlení utěšovat pohledem do minulosti.

Jiří Cehl

Zeitschrift für philosophische Forschung, Band X, Hefte 1—4, Meisenheim/Glan, Verlag Anton Hain, 1956; (4), 652 str.

Západoněmecký filosofický časopis *Zeitschrift für philosophische Forschung* (ZfPhF) uzavřel rokem 1956 svých prvních deset ročníků (jeho první číslo vyšlo v listopadu 1946). Časopis sám stojí v těsném vztahu k německé filosofické společnosti *Allgemeine Gesellschaft für Philosophie in Deutschland*, jak už to ostatně říká jeho podtitul (... in Verbindung mit der „Allgemeinen Gesellschaft für Philosophie in Deutschland“). Presidentem této společnosti je profesor H. Plessner a do jejího užšího představenstva patří četní ze spolupracovníků ZfPhF, jako na př. L. Landgrebe, F. J. von Rintelen, G. Jacoby (z NDR), J. E. Heyde spolu s jinými německými filosofy (Th. Littem, A. Wenzel, J. Ebbinghaussem a j.). Vydavatelem časopisu je mnichovský Georgi Schischkoff a jeho spolupracovnické kolegium tvoří O. Fr. Bollnow, H. Heimsoeth, H. Kuhn, L. Landgrebe a F. J. Rintelen. Do širšího okruhu spoluúčastníků patří podle údajů na titulní stránce obálky basilejský profesor P. Häberlin, W. Jaeger z Cambridge (USA), lord B. Russel, Ph. Lersch, H. Pichler, J. Ritter, W. Szilasi, R. Zocher, jmenovaní již Heyde, Jacoby a j. Časopis má tedy dosti širokou redakční základnu i rozsáhlý okruh bližších spolupracovníků, aby mohl být považován už z těchto důvodů za jednu z hlavních filosofických revuí v NSR.

Protože není možno podat v krátké recenzi důkladný profil ZfPhF a opřít se při tom o rozbor a kritické zhodnocení hlavních studií v X. ročníku, musíme se omezit aspoň na stručnou informaci o struktuře časopisu, doprovázenou prostým výčtem článků a příležitostnými poznámkami na okraj k jednotlivým článkům. Tvářnost časopisu a jeho hlavní intence lze nejlépe poznat z programového a zároveň jubilejního medallonu *Zehn Jahre philosophische Forschung*, který napsal vydavatel ZfPhF, Schischkoff, pro poslední číslo ročníku.

Každé číslo časopisu má v čele rubriku článků a pojednání, zprávy a oznámení figurují zhruba ve středu revue a na závěr jsou připojeny recenze o knihách a občas přehled časopisů. Uvádíme aspoň články v pořadí, jak následují za sebou v jednotlivých sešitech:

Hermann Wein, *Der wahre cartesianische Dualismus* (H. 1, str. 2—28), Kurt Hübner, *Fichte, Sartre und der Nihilismus* (tamtéž, str. 29—43), Leo Gabriel, *Integrale Logik* (tamtéž, str. 44—62), Werner Lambrecht, *Anschauende und begriffliche Erkenntnis* (tamtéž, str. 63—84); v druhém sešitě jsou zastoupeni tito autoři: Michael Landmann, *Platons Traktat von den drei Unsterblichkeiten* (str. 161—190), Walter Kaufmann, *Hegel: Legende und Wirklichkeit* (str. 191—226; překlad z anglického originálu, jenž vyšel v The

Philosophical Review, Vol. LX, No. 4, October 1951; Kaufmann zde podrobuje suverénní kritice knihu Karla Poppera, *The Open Society and Its Enemies*, hlavně jednu její kapitolu o Hegelovi), dalším autorem v druhém sešitě je Franco Lombardi, *Kann der Mensch „Universale Wahrheiten“ formulieren?* (str. 227—243), a Reinhard Lauth, *Versuche einer existenzialistischen Wertlehre in der französischen Philosophie der Gegenwart — Sartre und Polin* (str. 244—278). Třetí sešit obsahuje čtyři stati: Rudolf Schottlaender, *Apollon und Pythagoras* (str. 333—351), Hans Pichler, *Die Willensfreiheit als Gabe und als Aufgabe* (str. 352—365), Otto Janssen, *Zur Phänomenologie des menschlichen Daseinsfeldes* (str. 366—394) a Friedrich Kaulbach, *Zum Problem des Realraumes* (str. 395—410). Do závěrečného čísla pak přispěli Erhard — W. Platzeck, *Grundlage und Hauptformen der platonischen Logik* (sešit 4, str. 493—508), Wolfgang Stegmüller, *Glauben, Wissen und Erkennen* (str. 509—549) a konečně Wolfgang Kroug, *Grundgedanken zu einer Philosophie des Könnens* (str. 550—567).

Zajímavé diskusní příspěvky k otázce funkce a vůbec výuky filosofie na posledních stupních středních škol jsou uvedeny v rubrice *Diskussionen*. Diskuse se zúčastnili Theodor Ballauf (*Philosophieunterricht in der Höheren Schule*, ZfPhF, H. 3, str. 411—422) a kolínský Ludwig Landgrebe (*Zur Gestaltung des Philosophieunterrichtes an den Höheren Schulen*, tamtéž, H. 4, str. 568—572). S diskusí pak těsně souvisí článek Carla Augusta Emgeho, *Über die Funktion der Philosophie in den Fakultäten* z prvního sešitu (str. 129 až 137), jenž je zařazen do rubriky *Berichte und Mitteilungen*. Z příspěvků v uvedené rubrice citujeme aspoň tyto: Rudolf Boehm, *Karl Löwith und das Problem der Geschichtsphilosophie* (H. 1, 94—108), Wilhelm Krampf, *Über die Philosophie Hugo Dinglers* (H. 2, str. 287—299), Hellmut Stoffer, *Die modernen Ansätze zu einer Logik der Denkformen* (H. 3, str. 442—466, H. 4, str. 601—621), Hans Margolius, *Zur Ethik des Chassidismus* (H. 3, str. 467—478). Do stejné rubriky patří velice bohaté informace, zprávy a záznamy nejružnějšího druhu, vztahující se k vnějšmu životu evropské i mimoevropské filosofie. Najdeme zde zprávy o organizačním a spolkovém ruchu, o jednotlivých jubileích nebo úmrtích, o kongresech a různých zasedáních i schůzích, o rozpracovaných knihách atd. Rubrika *Aus dem philosophischen Leben* je v každém sešitě. V posledním pak je ještě otištěn velice instruktivní „Kalendář filosofů“ (*Philosophen-Kalender*), jenž uvádí výročí narození a úmrtí významných světových filosofů, doprovázené stručným záznamem data a místa narození nebo úmrtí. Kalendář sahá od 1. ledna 1946 až do 31. prosince 1960 a přináší přes 500 záznamů. U filosofů dosud žijících je udáno jen výročí (bez dat) padesátin, šedesátin, pětadesátin a pod. Úvodní redakční poznámka k tomu dodává, že se v kalendáři bude normálně pokračovat každých pět let.

V posledním sešitě ročníku 1956 otiskl vydavatel ZfPhF, Georgi Schischkoff, vzpomínkový medailon a zároveň programově významný výřez viny časopisu, případně autorů seskupených kolem revue: *Zehn Jahre philosophische Forschung und Toleranz* (H. 4, str. 573—576).

Vydavatelův pohled do nedávné minulosti deseti let má postihnout několik charakteristických znaků, v nichž se projevil postoj západoněmecké filosofie — jak je obecně reprezentována v ZfPhF — po skončení druhé světové války. Schischkoff zjišťuje, že katastrofální působení politicko-„světónázorové“ ideologie předešlých let t. j. nacismu vlastně nevyvolalo reakci, jež by nabyla podoby nové politické ideologie. Na filosofii rekonstrukce se skoro vůbec nemyslelo, tak to říká Schischkoff.

Jaký byl tedy výsledek obecného vzepření proti démonickým příčinám katastrofy? Kdybychom přepsali Schischkoffova slova do realistického jazyka, bylo by nutno říci, že dosti skromný. Schischkoff se ovšem vyjadřuje trochu jinak; podle něho nenašlo toto vzepření ani konstruktivní, stavebnou funkci, ani obecně přijaté filosofické zdůvodnění (str. 573). Ze zásuvek psacích stolů byly vytaženy „čisté“ problémy, jež byly sice obohaceny o některé nové předměty, ale zároveň neměly mít nic společného s významním před tvář minulosti nebo s perspektivou něčeho konkrétnějšího nového (str. 573—574).

Schischkoffův konstatující soud (jenž nechce „hodnotit“) podává portrét filosofie v NSR a tento portrét bude s největší pravděpodobností výstižný aspoň v hrubých obrysech — zvláště pokud jde o ZfPhF — a správný. Ovšem Schischkoff mluví jen o filosofech z profese a o universitní filosofii. Při tomto omezení pak ovšem nemohou jeho slova ani příliš překvapit.

Ze svérázná „splendid isolation“ filosofů v západním Německu je svého druhu přechodnou a poloumělou existencí, toho si Schischkoff nevsímá. A stejně si nevsímá specifické politické, společenské a ekonomické konstelace, jak se v NSR utvářela během deseti let a zvláště po založení spolkové republiky.

Bylo-li filosofovi tolerantně dovoleno provádět ryzí bádání v mezích „svobodné“ hry, existují na druhé straně nepochybně podzemně působící hranice, limitující akční radius „čistého“ výzkumu. Schischkoff tento rámeček nevidí anebo nechce vidět. Avšak funkce

liberálně položených hranic je neoddisputovatelná; ovšem projevuje se navěnek hlavně v případech jejich zřejmého a nápadného porušení. Takový dosti komický doklad úzkostlivých omluv filosofa bránícího se proti výtkám, že „byly překročeny hranice“, je hrou náhody publikován v ZfPhF. V druhém sešitě otiskuje časopis na prosbu Johanna Ludwiga Döderleina jeho prohlášení. V tomto prohlášení se říká asi toto:

Různé německé časopisy („Der Spiegel“, „Frankfurter Allgemeine Zeitung“) přinesly zprávy, že zakládající členové „Německé Hegelovy společnosti (*Deutsche Hegel-Gesellschaft*, založ. 1955) projevují levě zaměřené politické tendence a radikální levohegelianismus(!). K tomu dodává Döderlein „za svou osobu“: Jsem členem předsednictva této společnosti. Jako správci a vydavateli vzostalosti po Immanueli Niethammerovi mi záleželo na tom, abych v rámci společnosti mohl vydat četná Niethammerova inedita dotýkající se Hegelova života a učení. „Můj zájem o společnost byl určen výhradně vědeckými motivy.“ A na závěr vyslovuje Döderlein politování, že tiskové zprávy připravily jeho vytčené vědecké cíle o důvěru (ZfPhF, H. 2, str. 312, 313). Tento výmluvný příklad snad mluví sám za sebe.

Mezníky tedy existují; jen namísto tvárnosti permanentních příkazů a zákazů, nýbrž vytýčují zakázaná a nevhodná, „shocking“ pásma větinou potichu, bez viditelných tabulek.

Přesně v této situaci „neviditelných“ mezníků je filosofický *neoliberalismus* západoněmecké filosofie, která jaksi po druhé, s menší mírou angažovaností a společenského dostřelu opakuje situaci dvacátých let výmarské republiky. A v této situaci se zřejmě nachází i ZfPhF, representant filosofického bádání (rozuměj „čistého“) a tolerance. Sám o sobě je postoj časopisu i jeho vydavatele velice slušný a chvályhodný; něco jiného je ovšem otázka, jak se tento postoj snáší s životem a kterým vrstvám a proudům v dnešním západním Německu právě takové zaměření vyhovuje. Neboť může totiž docela dobře vyhovovat všem těm cynickým reálným politikům a praktikům, jejichž ideálem je, aby se jim filosofie nepletla do světa.

A tak se více než po třiceti letech objevuje v NSR theoreticky zdůvodňovaný postoj „der freischwebenden Intelligenz“, jenomže nyní v podobě o mnoho prázdnější. Zmnohonásobená averse proti „ideologiím“ vede teď filosofa k tomu, aby si pod symbolickou rouškou čistého bádání střezil z vlastní vůle hranice, jež nemá překročit. Pocit „být ve světě“ byl kdysi vlastní nejen kryptomarxistické sociologii vědění Karla Mannheima, ale dokonce i mystifikujícím kategoriím heideggerovského existencialismu („In-der-Welt-Sein“). Je až paradoxní, že se tento pocit u mnoha západoněmeckých filosofů vypařuje právě po neodčitelných zkušenostech ze vzpoury bárbarského irracionalismu Třetí říše a z její válečné katastrofy.

Schischkoff nepřímou odmítá analýsu filosofické situace; odsunuje stranou rozbor, jenž by přesáhl imanenci a změnil se v hodnotící soud. Lze to vyvodit už z toho, že svou diagnózu situace poválečné německé filosofie umísťuje do nadzkušenostní oblasti. Čistě bádání se mu jeví příznakem *nadčasovosti*, která prý byla filosofií vždy vlastní (str. 574). A není divu, že Schischkoff zcela zákonitě staví Hegela proti dnešku. Platilo-li ještě pro Hegela, že filosofie má „myšlenkově pojmut svou dobu“, pak základním rysem dnešní doby, jak se zdá, je úsilí vzdálit se od všeho konkrétního dění.

Proto termín „bádání“ představuje pro Schischkoffa trest filosofického úsilí. Bádání klade a zkoumá problémy; problémy mohou vznikat čistou myšlenkovou prací nebo se mohou odzrcadlovat z duchovních jevů doby; vždy však zůstávají otevřeny možné aspekty bádání a badatelova širě rozhledu při tom opouští vazby s rychle se střídajícími dobovými situacemi.

Schischkoffův ideál představuje volně rozevřený horizont, liberální volnost bádání, jinými slovy, novou variantu starého „spiritus flat ubi vult“. Tento ideál má dva aspekty; jeden z nich, negativní, je dán abstraktností a jistou utopičností ideálu, právě jeho volnou plavbou nad světem. Druhý, pozitivní aspekt, a to aspoň v kontextu západoněmeckém, je představován zvýšenou tolerancí k myšlenkám druhého, k teoriím protivníkovým, k jeho pravdám i omylům. O kladnosti tohoto rysu pak mohou ovšem svědčit jenom výsledky t. zv. filosofického bádání. Je těžké rozhodnout do budoucnosti jejich tvárnosti; hrozí totiž nebezpečí, že tolerance může z vlastního přesvědčení koexistovat s něčím v podstatě hrubě ntolerantním. Takový liberalismus se zvrhá v pseudoliberalismus připravující cesty vlastní likvidace. Varovným svědectvím jsou tu léta předcházející před rokem 1933 v Německu, kdy na př. žáci velikého kdysi idealismu spolu s nečetnou skupinou liberálních filosofů se ze samé slušnosti nedovedli ubránit náporu luzovitého irracionalismu.

Že Schischkoff si je skrytý vědom slabosti svého stanoviska, to ukazuje již srovnání, jež má ospravedlnit „čistotu“ filosofické problematiky, toleranci i „Weltfremdheit“ filosofie. Toto ospravedlnění totiž nemůže najít důvody ani ve filosofii samém, ani v reálném kontextu celého jeho působení, tím méně pak v nějakých nadřazených ideách společenského charakteru, nýbrž musí se pro analogii uchýlit k vyšší matematice (str. 575). Filosofie

má sice vlastní doménu, jak uznává sám Schischkoff, a nelze ji tedy s postojem vyšší matematiky ztotožnit. Ale tuto doménu zakotvuje Schischkoff jen v osobním přesvědčení, v osobnosti filosofově. To je krásná a svým způsobem správná myšlenka; avšak stačí udržet a proti možnému náporu ubránit čistotu a toleranci filosofického myšlení? O tom rozhodne praxe filosofů, a pokud k ní přispěje ZfPhF, bude to k jeho dobru. *Oleg Sus*

Společenské vědy — Politická ekonomie — Filosofie — Politika, roč. I, 1956, č. 1—12, Státní knihovna společenských věd v Praze.

V řadě našich bibliografických periodik jsme dosud postrádali souhrnnou a systematicky zpracovanou bibliografii našich a zahraničních časopisů z oboru společenských věd. Proto každý vědecký pracovník nebo propagandista, který se musí obšírněji zabývat problematikou politické ekonomie, filosofie, dějinami strany nebo dělnickým hnutím, přijal s povděkem, že Státní knihovna společenských věd začala od 1. ledna 1956 vydávat nový bibliografický měsíčník *Společenské vědy* s podtitulem: Politická ekonomie, filosofie, politika. Tento časopis nahrazuje jednak dosud vydávaný, rozsahově daleko menší měsíčník *Společenské vědy v sovětských časopisech* (vycházel do konce roku 1955), jednak cyklostylované *Přehledy ekonomické literatury*, které vydala rovněž Státní knihovna společenských věd v březnu a dubnu 1956.

Nový časopis přináší velice rozsáhlý soupis důležitých článků, statí a zpráv z mnoha našich a zahraničních časopisů i některých významných novin a deníků. A nescházejí ani odkazy na některé závažnější, většinou monografické a thematicky úzce zaměřené publikace knižní. Tím *Společenské vědy* nesporně získaly a zájemci o společenskovědní obory tak dostali do rukou možnost pravidelné orientace a potřebný přehled o nejnovějších časopiseckých, respektive knižních publikacích. *Společenské vědy* mají formu výběrové, thematicky pečlivě utříděné bibliografie z více než 200 důležitých časopisů, marxistických i nemarxistických, vydávaných v evropských i mimoevropských zemích. Jsou tu zastoupeny nejen časopisy zemí lidových demokracií a SSSR, ale také USA, Anglie, Francie, NSR, Itálie, Holandska, Švýcarska, Indie, Kanady, Japonska a j.

Je přirozené, že *Společenské vědy* nemohly hned ve svých prvních číslech zachytit všechna důležitá periodika, takže některé země byly zastoupeny poměrně chudě; na př. záznamy z jugoslávských ekonomických časopisů *Ekonomist*, *Ekonomika politika* a *Ekonomski pregled* i některých jiných se objevují teprve v závěrečných číslech prvního ročníku. Nicméně však by bylo zapotřebí ještě mnohými časopisy novou bibliografii postupně doplňovat. Tak z velkých politických deníků chybí ústřední orgán italské socialistické strany *Avanti*, v oboru estetiky a uměnovědy nezaznamenávají *Společenské vědy* polský čtvrtletník *Sztuka i Krytyka*, francouzskou *Revue d'Esthétique* a pod. To jsou ovšem drobné a jistě jen přechodné nedostatky, které novému časopisu neubírají na významu a poslání.

Bibliografie, pro niž jsou excerповány ekonomické, filosofické a politické časopisy celkem z 22 zemí, je rozdělena na tři základní oblasti (ekonomie, filosofie, politika), které se dále dělí na dílčí thematické oddíly a pododdíly. Tak v oboru politické ekonomie najdeme celkem 11 thematických skupin; sahají od všeobecných problémů politické ekonomie přes dějiny ekonomických učení, ekonomiku jednotlivých společenských formací až k ekonomice socialismu a světovému hospodářství, takže tato partie tvoří uzavřený a jednotný celek, shrnující v plně obsáhlosti problematiku všech ekonomických disciplín. Podobné rozdělení do thematických oddílů a pododdílů mají také oba zbývající obory, filosofie a politika.

Členění celé struktury časopisu a jeho třídíky, i když zatím jen provisorně použité, zachovávají takřka důsledně jednotné měřítko, podle něhož jsou články postupně excerповány vždy od jednoho časopisu k druhému. Toto třídění a řazení materiálů podle časopisů má nepochybně své přednosti a umožňuje poměrně rychlou a snadnou orientaci. Je však otázka, zda by úplnější přehlednosti neprospělo leckde spíše řazení chronologické, odpovídající někde lépe povaze zkoumaného předmětu, a to zvláště tam, kde běží o vysloveně historickou tematiku, na př. u dějin filosofie, dějin ekonomických učení a pod. Postupuje tak na př. francouzský *Bulletin Signalétique — Philosophie Sciences Humaines*.

Ke kladným stránkám *Společenských věd* patří také pečlivě vypracované anotace jednotlivých článků. Anotace podávají vždy v několika větách stručnou charakteristiku obsahu nebo aspoň heslem upozorňují na hlavní problém, který zaznamenává statí časopisů, případně knihy řeší. Uváděné články jsou průběžně číslovány a u těch časopisů, které k nám docházejí jen v omezeném počtu exemplářů, je připojen odkaz na knihovnu, v níž je možno časopis vypůjčit nebo na místě prostudovat.

Rozhodnutí o vydávání takto universálně sestavené bibliografie, která se zajisté stane hledanou a ceněnou příručkou pro všechny pracovníky společenskovědních oborů, bylo nanejvýš včasné a potřebné.

Zdeněk Kírš